

органів, що представляє собою сукупність певних послідовностей, які можна вважати стадіями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266 (із змінами).
2. Положення про порядок створення і функціонування технопарків та інноваційних структур інших типів : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 22 травня 1996 р. № 549. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-96-%D0%BF/card2#Card>.
3. Положення про Комісію з організації діяльності технологічних парків та інноваційних структур інших типів : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2003 р. № 1219. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1219-2003-%D0%BF> (дата звернення: 07.03.2019 р.).

СПЕЦІАЛЬНИЙ РЕЖИМ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ

Матвєєва Анастасія Володимирівна,

кандидат юридичних наук,

старший науковий співробітник,

провідний науковий співробітник

НДІ правового забезпечення

інноваційного розвитку НАПрН України

The scientific work analyzes modern approaches to understanding the special mode of management, as well as the special legal regime of innovation activity. The author analyzed the main regulatory and legal acts in this area, as well as set out proposals for amending the current legislation of Ukraine.

Keywords: legal regime, special legal regime, special mode of innovation activity, legal facilities, draft of the Innovation Code.

В научной работе проанализированы современные подходы к пониманию специального режима хозяйствования, а также специального правового режима инновационной деятельности. Автором проанализированные

основные нормативно-правовые акты в этой сфере, а также изложены предложения касательно внесения изменений в действующее законодательство Украины.

Ключевые слова: правовой режим, специальный правовой режим, специальный режим инновационной деятельности, правовые средства, проект Инновационного кодекса.

Сьогодні відбувається завершальна фаза переходу розвинутих країн світу від економіки індустріального типу, ефективність якої будується більшою мірою на використанні капіталу, до постіндустріальної економіки, ефективність якої визначається розвитком і використанням саме теоретичного знання. Поштовхом до зайняття високих позицій у міжнародній економіці окремими країнами є використання ними переважно досягнень фундаментальної науки, інформації і знань, результатом діяльності яких є інновації. Інновації зумовлюють трансформації економіки та суспільних відносин, а також дозволяють задовольнити потреби суспільства за рахунок створення товарів та послуг високої якості, підняти рівень життя населення і т.д.

Проблеми правового забезпечення встановлення режиму провадження господарської діяльності є сьогодні ключовим при веденні бізнесу в Україні. Держава через закладені правовому режимі господарювання засоби і механізми правового регулювання може як стимулювати підприємницьку активність, так і встановлювати певні обмеження у здійсненні окремих видів господарської діяльності.

Так, задля підвищення інвестиційної привабливості, створення нових робочих місць, підтримки «депресивних» регіонів або галузей господарювання використовуються заохочувальні правові засоби. У разі необхідності посилення державного контролю за веденням господарської діяльності – вводиться обмежувальний правовий режим господарювання. У певних випадках існує потреба у встановленні балансу заохочувальних та обмежувальних засобів одночасно – вводиться обмежувально-заохочувальний правовий режим господарювання.

Уперше у законодавстві України поняття «спеціальний режим господарювання» (далі – СПР господарювання) запроваджено ГКУ. При цьому кодексом передбачені різновиди спеціальних ре-

жимів господарювання (Розділ 8 ГКУ, Глави 39-41), проте немає визначення самого поняття СПР господарювання, його ознак, засобів державного регулювання, які є невід’ємною складовою будь-якого правового режиму, критеріїв розмежування на види, тобто законодавчо не закріплено фактично базовий інструментарій СПР господарювання.

На думку авторів коментарю до Господарського кодексу, «спеціальний режим господарювання – це інститут господарського права, що визначає особливий порядок здійснення господарської діяльності на визначеній території або в певній галузі економіки, який відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, і запроваджується для досягнення цілей, встановлених державою» [1, с. 612].

Очевидно, єдності думок дослідників щодо визначення спеціального правового режиму не спостерігається. Так, спеціальний правовий режим визначається як: 1) надання іноземцям в якій-небудь сфері прав та/або встановлення для них певних обов’язків, що відрізняються від тих, які надаються в цій сфері для власних громадян відповідної держави [2, с. 46]; 2) надання іноземцям правового стану, що відрізняється від правового режиму громадян в сторону зменшення прав іноземців [3, с. 96]; 3) надання спеціальних прав, які найчастіше встановлюються у договірній практиці [4, с. 307]; 4) надання іноземцям в якій-небудь сфері певних прав та (або) встановлення для них певних обов’язків [5, с. 94]; 5) інститут господарського законодавства, що визначає особливий порядок здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки або у процесі здійснення господарського договору, який відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, та вводиться для досягнення цілей, встановлених державою [6, с. 835]; 6) особливий порядок правового регулювання певних суспільних відносин, який встановлюється відносно до певного кола суб’єктів або сфери їх діяльності та який відрізняється від загального режиму або пільговою, або обмежувальною направленістю регулювання, обумовленою публічним інтересом, проявляючись у всіх елементах його механізму, зокрема, через гарантії, піль-

ги, форми державної підтримки, обмеження, заборони та додаткові підстави юридичної відповідальності [7, с. 86]; 7) правовий режим, який встановлює особливий порядок організації та здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки, що відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, і вводить державою з метою забезпечення розумного сполучення публічних і приватних інтересів за допомогою встановлення обмежень та/або заохочень для суб'єктів господарювання [3, с. 4].

О. Р. Зельдіна визначає спеціальний правовий режим господарювання як правовий режим, що визначає порядок організації та здійснення господарської діяльності на певній території, у певній галузі економіки, що відрізняється від загального режиму господарської діяльності, передбаченого законодавством, і вводить державою з певною метою для забезпечення розумного сполучення публічних і приватних інтересів за допомогою встановлення обмежень та/або заохочень для суб'єктів господарювання [8, с. 9].

До видів СПР господарювання відносяться: СПР господарювання у спеціальних (вільних) економічних зонах; концесії; виключна (морська) економічна зона України; на державному кордоні України; в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, територіях та об'єктах, що особливо охороняються; спеціальний режим господарювання в окремих галузях народного господарства; території пріоритетного розвитку; спеціальний режим господарювання в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації; спеціальний режим господарювання в умовах воєнного стану.

Виходячи з такої класифікації можна зробити висновок, що законодавець розрізняє: спеціальний правовий режим господарювання (як загальне поняття) та спеціальний правовий режим господарювання в окремих галузях народного господарства (як родове поняття). Причому до останнього закон відносить спеціальний режим господарювання у Збройних Силах України.

Отже, можна виділити два види спеціальних режимів господарювання: спеціальний правовий режим господарювання загального типу та галузевий спеціальний правовий режим.

Спеціальний правовий режим загального типу визначає «правила гри» для видів господарської діяльності, передбачених Розділом 8 ГК України. Галузевий спеціальний правовий режим господарювання стосується лише окремих галузей економіки, прямо визначених законом як таких, що потребують стабілізації та прискореного розвитку.

Як указує Зельдіна О. Р., особливостями спеціального правового режиму є: поєднання норм права, що встановлюють специфіку правового регулювання для досягнення певних цілей; використання специфічних правових засобів; відособленість юридичних норм, які комплексно регулюють організацію та здійснення господарської діяльності [8, с. 9]. Таран Л. В. підкреслює, що однією із суттєвих ознак спеціального правового режиму є те, що він надається спеціальному суб'єкту [7, с.126].

Необхідною передумовою формування міцної економічної системи у нашій державі є стимулювання інноваційної діяльності. Так, цей пріоритет закріплено і у низці нормативних актів. Однак, як вірно підмічає Ю. Є. Атаманова, питання про правові режими інноваційної діяльності, незважаючи на формальну простоту, змістовно досить складне і зачіпає багато суміжних проблем правового регулювання інноваційних відносин [9, с. 73].

Перш за все варто зауважити, що спеціальний режим інноваційної діяльності включає в себе різноманітні пільги, гарантії, засоби державного стимулювання, які повинні розповсюджуватись на всі об'єкти інноваційної діяльності, передбачені у ст. 4 Закону «Про інноваційну діяльність». Однак, вважаємо, що для різних об'єктів інноваційної діяльності слід встановити різні спеціальні правові режими.

По-друге, на сьогодні нормами законодавства встановлено заохочувальний режим для окремих інноваційних проектів, які пройшли експертизу та визнані інноваційними або пріоритетними інноваційними проектами. Так, ст. 6 Закону України «Про інноваційну діяльність» прямо вказано на можливість отримання державної підтримки для виконання інноваційних проектів, а ст. 12 та 13 цього ж Закону визначено критерії віднесення проектів до інноваційних або

пріоритетних інноваційних проєктів – перш за все, це повинна бути їх державна реєстрація.

Необхідно окремо акцентувати увагу на тому, що незважаючи на наявність окремих норм законодавства, які регулюють інноваційну діяльність, встановлення спеціальних правових режимів інноваційної діяльності, визначення критеріїв надання спеціального режиму і т.д., інноваційна активність суб'єктів господарювання є й до цих пір досить низькою. Це означає, що залучення інвестицій у інноваційне виробництво майже не відбувається. І, на нашу думку, головною причиною є недосконалість законодавства у цій сфері. При цьому ще у 2011 році було розроблено проєкт Інноваційного кодексу України, в якому у стислому вигляді було запропоновано норми, які б могли суттєво підвищити рівень правової регламентації функціонування усієї національної інноваційної системи. Проте, на жаль, цей проєкт й досі не було прийнято.

Окрема увага (і окремий розділ) у цьому проєкті приділена питання запровадження спеціальних режимів інноваційної діяльності.

Зокрема, ч. 2 ст. 8.1 чітко встановлено, що спеціальний правовий режим встановлюється **для реалізації окремих інноваційних проєктів, які зареєстровані як інноваційні, пріоритетні інноваційні або стратегічні інноваційні проєкти**. А також визначено основні види спеціальних режимів інноваційної діяльності та підстави їх класифікації: 1) залежно від мети запровадження – може встановлюватись заохочувальний, обмежувальний або заохочувально- обмежувальний спеціальний режим інноваційної діяльності; 2) залежно від сфери дії – спеціальний режим інноваційної діяльності може запроваджуватись як на окремій території, так і в окремих галузях народного господарства, а також для реалізації інноваційних проєктів суб'єктами інноваційної діяльності [10, с. 130-131].

При цьому досить важливим здобутком законопроекту є викремлення засобів реалізації спеціальних режимів інноваційної діяльності залежно від виду інноваційних проєктів. На підставі результатів експертизи проєкти впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності, інноваційних розробок чи інновацій-

них продуктів визнаються Міжвідомчою комісією забезпечення інноваційного розвитку інноваційними проектами, пріоритетними інноваційними проектами та стратегічними інноваційними проектами відповідно по положень цього Кодексу.

Суб'єкт інноваційної діяльності, проект впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності, інноваційних розробок чи інноваційних продуктів якого зареєстровано як інноваційний проект, отримує для реалізації цього інноваційного проекту пільговий податковий режим, який полягає у наданні такому суб'єкту пільг зі сплати податку на додану вартість, податку на прибуток підприємства, податку на землю, а також отримує пільги зі сплати митних платежів та зборів і можливість здійснювати прискорену амортизацію основних фондів.

Суб'єкт інноваційної діяльності, проект впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності, інноваційних розробок чи інноваційних продуктів якого зареєстровано як пріоритетний інноваційний проект, отримує для реалізації цього інноваційного проекту пільги, передбачені частиною другою цієї статті, а також право та одержання державної підтримки у формі: повного безвідсоткового кредитування; часткового (до 50 %) безвідсоткового кредитування; повної чи часткової компенсації відсотків, сплачуваних суб'єктами інноваційної діяльності комерційним банкам та іншим фінансово-кредитним установам за кредитування інноваційних проектів; надання державних гарантій комерційним банкам, що здійснюють кредитування пріоритетних інноваційних проектів; майнового страхування реалізації інноваційних проектів у страховиків відповідно до Закону України «Про страхування».

Суб'єкт інноваційної діяльності, проект впровадження результатів наукової та науково-технічної діяльності, інноваційних розробок чи інноваційних продуктів якого зареєстровано як стратегічний інноваційний проект, отримує для реалізації цього інноваційного проекту пільги, передбачені частиною другою та третьою цієї статті, а також особливі форми державної підтримки, зокрема реалізує стратегічний інноваційний проект за державним замовленням та на умовах повного державного фінансування.

Надзвичайно актуальним є питання щодо порядку та строків запровадження спеціальних режимів інноваційної діяльності. Так, підставою для реалізації інноваційного проекту на умовах, установлених спеціальним режимом інноваційної діяльності, є отримання суб'єктом інноваційної діяльності свідоцтва про реєстрацію інноваційного проекту, або свідоцтва про реєстрацію інноваційного пріоритетного проекту, або свідоцтва про реєстрацію інноваційного стратегічного проекту. Спеціальний режим інноваційної діяльності запроваджується на строк дії цього свідоцтва.

Визначення спеціального правового режиму інноваційної діяльності міститься і у Законі України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків», відповідно до п. 7 статті 1 якого спеціальний режим інноваційної діяльності визначається як правовий режим, який передбачає надання державної підтримки щодо стимулювання діяльності технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств при реалізації проектів за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків.

При цьому вказуються й окремі правові засоби цього режиму, зокрема, встановлено, що спеціальний режим інноваційної діяльності запроваджується для технологічного парку строком на 15 років і діє при виконанні проектів технологічного парку (стаття 3 Закону).

Форми державного сприяння інноваційній діяльності технопарків визначені такі: державна фінансова підтримка та цільове субсидювання проектів технологічних парків. Державна фінансова підтримка технопарків полягає у спрямуванні виділених з бюджету коштів на повне або часткове (до 50 відсотків) безвідсоткове кредитування (на умовах інфляційної індексації) проектів технологічних парків.

Для реалізації проектів технологічних парків технологічним парком, їх учасникам та спільним підприємствам, що виконують проекти технологічних парків, державою надаються цільові субсидії у вигляді: сум ввізного мита, що нараховуються згідно з митним законодавством України, при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні.

Суми ввізного мита, що нараховуються згідно з митним законодавством України при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні, технологічні парки, їх учасники та спільні підприємства не перераховують до бюджету, а зараховують на спеціальні рахунки технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств.

При цьому на спеціальні рахунки учасників технологічних парків та спільних підприємств, які є виконавцями проектів технологічних парків, зараховуються 50 відсотків сум ввізного мита, а решта 50 відсотків сум ввізного мита зараховуються на спеціальний рахунок керівного органу відповідного технологічного парку.

Зараховані на спеціальні рахунки технологічних парків, їх учасників та спільних підприємств кошти цільових субсидій використовуються технологічними парками, їх учасниками та спільними підприємствами при реалізації проектів технологічних парків на: проведення наукових, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків; створення, розвиток, модернізацію та реконструкцію науково-технологічних, експериментальних та дослідно-промислових дільниць, у тому числі на інструменти, обладнання та устаткування, що використовуються для цілей інноваційної діяльності; підготовки конструкторської та технологічної документації, технічних умов, технічних проектів та витрати на підготовку виробництва інноваційної продукції; патентування розробок, придбання прав на об'єкти права інтелектуальної власності (патентів, ліцензій на використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків, ноу-хау тощо); накладні та поточні витрати (на матеріали, технічне забезпечення тощо), що виникають у ході інноваційної діяльності; придбання обладнання, устаткування та інших засобів виробництва, пов'язаних з впровадженням інновацій; науково-організаційну діяльність керівного органу технопарку, проведення та участь у роботі наукових, науково-технічних конференцій, семінарів та виставок, публікацію результатів наукових досліджень за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків.

Варто зауважити, що комплексно проблема стимулювання інноваційної активності підприємців через механізми правового регулювання сьогодні в Україні не вирішена. Важливо провести моніторинг базових понять та їх визначень, а також привести законодавство до єдиного знаменника. У цьому контексті доцільним ми вважаємо проведення відкритої науково-підприємницької дискусії з метою виявлення «гострих» питань та моделювання механізмів їх вирішення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України /кол. авт.: Г. Л. Знаменський, В. В. Хахулін, В. С. Щербина та ін.; за заг. ред. В.К. Мамутова. Київ: Юрінком Інтер, 2004. 688 с.
2. Кибенко Е. Р. Международное частное право: [учебное пособие] Харків : Эспада, 2003. с. 46.
3. Горлов А. И. Национальный режим иностранцев в международной практике / В кн. Вопросы теории и практики современного международного права. Москва : Изд-во ИМО, 1960. С. 96.
4. Международное право: [учебник] / Под ред. Н. Т. Блатовой. Москва: Юрид. лит., 1987. С. 307.
5. Черниченко С. В. Личность и международное право Москва: Международные отношения, 1974. С. 94.
6. Хозяйственное право: [учебник] / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др.; под ред. В. К. Мамутова Київ: Юрінком Інтер, 2002. С. 835.
7. Таран Л. В. Специальный правовой режим предпринимательской деятельности в свободных экономических зонах Украины (комплексное исследование). Харків : Видавець СПД ФО-П Вапнярчук Н.М., 2004. 256 с.
8. Зельдіна О. Р. Теоретичні аспекти спеціального режиму господарювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: спец. 12.00.04 – господарське право; господарське процесуальне право. Донецьк, 2007. 40 с.
9. Атаманова Ю. До питання про правові режими інноваційної діяльності. *Право України*. 2010. № 8. С. 72–79.
10. Проект Інноваційного кодексу України. Харків: Право, 2011. 136 с.